

Вуйченко Марина Анатоліївна,

д.е.н., професор кафедри публічного управління та адміністрування,

Василенко Олександр Петрович,

к.с.-г.наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Дяченко Микола Іванович,

к.с.-г.наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Уманський національний університет садівництва

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ У МУНІЦИПАЛЬНИХ УТВОРЕННЯХ

На сьогоднішній день в Україні відбулося багато позитивних зрушень щодо визнання об'єктивної необхідності становлення реального самоврядування як права та здатності територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Основними засадами успішного самоврядування є самостійність та фінансова незалежність, які є складовими частинами одного цілого, адже самостійність завжди буде лише формальною, якщо залишається залежність у фінансовому плані. Самостійне вирішення питання комплексного фінансового забезпечення економічного та соціального розвитку територій, що входять до компетенції відповідного рівня місцевого управління, означає самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням. В свою чергу, ефективне фінансове забезпечення муніципального утворення вимагає ретельного дослідження системи витрат, вивчення та аналізу структури витрат та резервів їх зменшення. Тому в контексті розвитку місцевого самоврядування в Україні питання дослідження управління витратами муніципальних утворень є досить актуальним. Метою статті є: дослідження принципів формування ефективного механізму управління витратами муніципальних утворень; визначення завдань управління витратами в короткостроковій і довгостроковій перспективах; окреслення принципів, на яких повинен базуватися механізм управління витратами муніципальних утворень. Методи дослідження, що використовувалися при написанні статті включають застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів економічної науки, які ґрунтуються на системному підході. Також в роботі було використано такі загальні методи дослідження, як узагальнення та порівняння, індукція та дедукція, аналіз та синтез. Результати дослідження є виокремлення основних принципів формування механізму управління витратами муніципальних утворень; окреслення найважливіших завдань управління витратами; розробка принципів, на яких повинен базуватися механізм управління витратами муніципальних утворень. Наукова новизна дослідження полягає у визначенні ролі людського капіталу не лише в управлінні витратами суб'єкта муніципального управління, але і в процесі адаптації цієї системи до ринкових витрат. Практична значущість результатів досліджень, відображених у статті, полягає у можливостях їх використання при розробці методичних матеріалів для викладання дисципліни «Муніципальний менеджмент» та інших економічних дисциплін, а також при подальших наукових дослідженнях із проблематики управління витратами у муніципальних утвореннях.

Ключові слова: муніципальні утворення, управління витратами, система витрат, людський капітал, формування витрат.

ВСТУП

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в Україні відбулося багато позитивних зрушень щодо визнання об'єктивної необхідності становлення реального самоврядування як права та здатності територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Основними засадами успішного самоврядування є самостійність та фінансова незалежність, які є складовими частинами одного цілого, адже самостійність завжди буде лише формальною, якщо залишається залежність у фінансовому плані. Самостійне вирішення питання комплексного фінансового забезпечення економічного та соціального розвитку територій, що входять до компетенції відповідного рівня місцевого управління, означає самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням. В свою чергу, ефективне фінансове забезпечення муніципального утворення вимагає ретельного дослідження системи витрат, вивчення та аналізу структури витрат та резервів їх зменшення.

Тому в контексті розвитку місцевого самоврядування в Україні питання дослідження управління витратами муніципальних утворень є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Питанню управління витратами присвячені дослідження Р. Коуза, О. Вільямсона, Д. Норта та ін. Варто відмітити також, вагомий внесок у вивчення проблеми вітчизняних вчених-економістів таких як О. Батанов, І. Булеєв, М. Грецак В. Дементьєв, С. Дем'яненко, В. Захарченко, С. Кваша, Г. Кірейцев, А. Коваленко, О. Коцюба, О. Мельник, В. Мельниченко, В. Савчук, О. Яременко та інших. Але, не дивлячись на фундаментальну базу наукових досліджень управління витратами, окремі аспекти даної проблематики пов'язані саме з муніципальним управлінням досі лишаються невивченими.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є: дослідження принципів формування ефективного механізму управління витратами муніципальних утворень; визначення завдань управління витратами в короткостроковій і довгостроковій перспективах; окреслення принципів,

на яких повинен базуватися механізм управління витратами муніципальних утворень.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливим завданням у сучасній діяльності суб'єкта муніципального управління є оптимізація витрат на основі їх раціонального формування і управління ними, яка в ринкових умовах для кожного муніципального утворення є основним чинником підтримки і підвищення конкурентоспроможності. На нашу думку, у сучасній системі управління витратами муніципальних утворень можна відзначити такі недоліки [7]:

1) через відсутність врахування чинника часу практично немає поділу складу загальних витрат на змінні і постійні. Загальні витрати ретельно аналізуються в рамках бухгалтерського обліку, але не як сума постійних і змінних витрат;

2) відсутня система обліку, аналізу і контролю витрат на основі використання центрів витрат і центрів відповідальності, що знеособлює процес управління і породжує безвідповідальність та безкарність;

3) система нормування витрат, що орієнтована на внутрішні чинники, недостатньо розвинена;

4) майже відсутня система бюджетного планування витрат;

5) елементарна структура собівартості не носить ознак ринкового характеру управління витратами. Вона враховує виробничий, а не ринковий характер витрат і слугує цілям полегшення роботи податкової системи, а не цілям підвищення ефективності діяльності муніципального утворення.

На даний час управління витратами – необхідна частина фінансового управління муніципальним утворенням, оскільки в її рамках виявляються передумови для ухвалення управлінських рішень [6]. Варто відмітити важливість зіставлення витрат і отриманих результатів господарської діяльності. Витрати муніципального утворення безпосередньо залежать від його діяльності на відміну від доходів, які визначаються переважно кон'юнктурою ринку. А, отже, успіх діяльності визначається рівнем витрат і ефективністю управління ними, що, в результаті, визначає конкурентне положення муніципального утворення.

До методів управління витратами муніципальних утворень можна віднести:

– економічні: планування; прогнозування; аналітична робота; ціноутворення; страхування; інвестування; оподаткування;

– організаційно-розпорядчі: організаційне регламентування; організаційне нормування; організаційно-методичне інструктування; організаційне інформування; розпорядчий вплив;

– соціальні: соціальне прогнозування; соціальне планування; соціальне нормування.

Передумовою управління витратами муніципальних утворень є збір і аналіз інформації про них за видами, місцями виникнення та носіями з подальшим визначенням центрів відповідальності за

витратами.

На нашу думку, можна виділити такі етапи управління витратами муніципальних утворень:

– виокремлення інформаційних джерел витрат;
– забезпечення методичного інструментарію відбору і аналізу даних;

– розрахунок резервів підвищення ефективності управління;

– специфікація інструментів та способів управління витратами.

У короткостроковій перспективі управління витратами муніципальних утворень виробляється з метою підтримки їх величини на певному рівні з подальшим скороченням, в довгостроковій перспективі метою є оптимізація витрат при зміцненні стратегічної позиції муніципального утворення.

Ціллю управління витратами в короткостроковій перспективі є здобуття оперативної інформації про зміну величини витрат муніципального утворення, в довгостроковій перспективі завдання полягає у плануванні подальшого зменшення обсягу витрат.

На нашу думку, до інструментів управління витратами муніципальних утворень в короткостроковій перспективі варто віднести:

– нормування витрат;
– облік відхилень фактичних витрат від нормативних;

– аналіз відхилень;
– аналіз причин відхилень;

– здійснення коригуючих дій щодо мінімізації відхилень від норм;

– виявлення резервів зниження витрат.

До інструментів управління витратами муніципальних утворень в довгостроковій перспективі варто віднести наступні складові:

– розробку програм скорочення витрат;
– використання виявлених резервів в цілях забезпечення економії витрат;

– оптимізацію витрат.

Основними функціями системи управління витратами муніципальних утворень слід вважати: прогнозування; планування; облік, контроль (моніторинг), координацію; організацію, аналіз витрат [1].

Відсутність або невисока якість планів і прогнозів витрат муніципального утворення призводять до ухвалення невірних рішень, помилкових дій, що в результаті є причиною незадовільного фінансового стану і це може призвести до досить негативних наслідків.

Облік як елемент управління витратами муніципальних утворень є необхідним для підготовки об'єктивної інформації, аналіз якої створює передумови для ухвалення управлінських рішень.

Такі рішення спрямовані на можливу зміну форм ринкової взаємодії та економію витрат, що дозволяє муніципальному утворенню здійснювати успішну господарську діяльність. На сьогодні подібна інформація випадає з поля зору вітчизняної системи управління витратами, а її отримання не забезпечується вітчизняною системою обліку, що значно обмежує можливість суб'єктів муніципального

управління здійснювати їх аналіз, контроль та регулювання.

Першим етапом у виправленні вищезазначеної ситуації є здійснення фундаментальних досліджень щодо визначення, групування витрат та позиціонування їх як окремого об'єкту бухгалтерського обліку. Наступним етапом є розроблення механізму та інструментарію первинного, синтетичного та аналітичного обліку витрат, а також методики їх аналізу і контролю для прийняття управлінських рішень щодо вибору чи змін у системі господарювання муніципального утворення [8].

З метою структуризації та облікового відображення витрат, на нашу думку, варто визначити відокремлені, послідовні етапи управління, які супроводжуються певними витратами. Саме за ознакою відповідності певному етапу витрати доцільно об'єднати в групи для забезпечення можливості управління процесами їх формування.

На даний час в Україні фінансова система не пристосована до віддзеркалення фінансово-облікових даних [2]. Ця ситуація ускладнюється також і тим, що в Україні високий рівень тіньової економіки, який складає за різними оцінками від 30 до 50 % ВВП.

На нашу думку, систему обліку витрат доцільно організувати за місцем їх виникнення, тобто на етапах збуту, виробництва і адміністративного управління. Накопичену інформацію щодо понесених витрат слід передавати з відповідних відділів в центр обліку витрат для їх подальшого аналізу.

Функція контролю (моніторингу) в системі управління витратами дозволяє забезпечити порівняння запланованих і фактично понесених витрат.

Аналіз витрат передуює ухваленню обґрунтованих раціональних управлінських рішень. Аналіз дозволяє визначити відхилення фактичних витрат від запланованих, оцінити ефективність рішень, що приймаються, тобто ефективність управління муніципальним утворенням [5].

Координація витрат виражається у вживанні оперативних заходів після ліквідації розбіжностей фактичних витрат із запланованими або проведення оперативного коригування планів.

Управління витратами і їх окремими складовими є одним з чинників вдосконалення управління всією діяльністю суб'єкта муніципального управління. В процесі управління витратами муніципального утворення можна виділити: управління процесами формування витрат і управління процесами зниження витрат на одиницю продукції.

Відповідно процес формування витрат муніципального утворення включає такі етапи:

- вивчення складу витрат, необхідних для функціонування муніципального утворення;
- вивчення складу витрат, необхідних для подальшого надання послуг населенню;
- використання класифікації витрат і групувань для прогнозування, планування, обліку;
- вдосконалення схем, моделей, методів прогнозування, планування і обліку витрат; організації робіт по плануванню та обліку витрат;
- організацію робіт по аналізу і

прогнозуванню витрат з використанням економіко-математичних методів.

Для здійснення ефективного управління муніципальним утворенням в цілому, для забезпечення його успішної управлінської діяльності в умовах ринкової економіки механізм управління витратами на рівні суб'єкта муніципального управління повинен базуватися на наступних принципах:

- облік витрат на рівні суб'єкта муніципального управління;
- органічне поєднання зниження сумарних витрат на одиницю виготовленої продукції з високою якістю продукції (робіт, послуг);
- доцільність і обґрунтованість витрат;
- впровадження методів зниження сумарних витрат на одиницю продукції;
- підвищення зацікавленості структурних підрозділів суб'єктів муніципального управління в зниженні сумарних витрат.

Варто зазначити що, якщо муніципальне утворення функціонує успішно, то і сумарні витрати на одиницю продукції повинні зменшуватися, хоча при цьому витрати загалом можуть збільшуватися [4].

Вирішальну роль в системі управління витратами муніципальних утворень відіграє соціально-економічна діяльність персоналу, яка з одного боку тісно пов'язана з управлінням, а з іншого – його ефективним здійсненням. Тому, вивчаючи шляхи скорочення витрат муніципальних утворень, слід врахувати людський фактор. Адже трудовий потенціал муніципального утворення, що має низький рівень кваліфікації не може повною мірою освоїти сучасні технології управління, що негативно впливає на загальну діяльність муніципального утворення.

Значною є роль людського фактору не лише в управлінні витратами суб'єкта муніципального управління, але і в адаптації цієї системи до ринкових витрат, оскільки від компетентності персоналу залежить ефективність діяльності суб'єкта муніципального управління в цілому, зокрема використання власного капіталу, підвищення конкурентоспроможності, економічного зростання.

Оскільки витрати є невід'ємною частиною діяльності суб'єкта муніципального управління, то управління ними слід розглядати не лише з метою зниження їх рівня, але і з метою ефективного використання цих витрат.

Головними причинами високого рівня витрат в українській економіці можна назвати наступні [3]:

- неефективна податкова політика;
- недостатня державна підтримка;
- відсутність належного законодавчо-нормативного забезпечення;
- високий рівень невизначеності при пошуку і виборі контрагентів;
- низький рівень якості інформації про товари і послуги, значна кількість посередників на шляху від створення товару до споживача;
- недосконалість контрактних угод;
- висока вартість створення і впровадження інновацій в рамках організацій;
- відсутність ефективних інноваційних

технологій, що забезпечують високу швидкість збору, обробки і передачі все зростаючого об'єму інформації;

- обмеженість внутрішнього ринку і наявність кризи збуту на внутрішньому ринку;
- низька інвестиційна активність унаслідок нестабільності економіки;
- недосконалість механізму фінансування та кредитування;
- тіньова економіка.

Отже, витрати муніципального утворення на відміну від доходів, що визначаються в основному кон'юнктурою ринку, безпосередньо залежать від його діяльності. І навпаки - успіх діяльності визначається рівнем витрат і ефективністю управління ними. Тому, на нашу думку, подальша розробка шляхів ефективного управління витратами муніципальних утворень сприятиме вирішенню багатьох проблем, пов'язаних із розвитком місцевого самоврядування в Україні.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Під управлінням витратами муніципальних утворень слід розуміти процес підготовки і реалізації заходів, направлених на зниження рівня витрат, який включає управлінські дії, спрямовані на досягнення

найкращого економічного результату діяльності суб'єкта муніципального управління.

2. Механізм управління витратами муніципальних утворень – сукупність елементів, які обумовлюють цілеспрямоване формування витрат за видами, місцями і носіями. Оскільки витрати є невід'ємною частиною діяльності суб'єкта муніципального управління, то управління ними слід розглядати не лише з метою зниження їх рівня, але і з метою ефективного використання цих витрат.

3. Система управління витратами, що враховує інституційні передумови їх виникнення й існування в економіці, дозволяє в короткостроковій і довгостроковій перспективах управляти витратами муніципальних утворень з метою підтримки їх величини на певному рівні з подальшим скороченням до оптимізації їх величини, що сприятиме збільшенню прибутку муніципального утворення.

4. Механізм управління витратами повинен включати наступні функції: прогнозування, планування, облік, контроль (моніторинг), координацію, організацію, аналіз витрат, які знаходяться в певному взаємозв'язку і взаємозалежності. Використання комплексного підходу із забезпеченням всіх функцій системи управління витратами дозволить ефективно управляти муніципальним утворенням загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко, О. Концептуальні засади управління трансакційними витратами в агробізнесі [Електронний ресурс] / О. Власенко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/Pav/2008_2009/12-18.pdf.
2. Вітлінський, В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [монографія] / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Воротіна, В. Є. Державне управління регіональним розвитком України: [монографія] / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
4. Грещак, М. Управління витратами [Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / М. Грещак, О. Коцюба. Под общей ред. М. Грещака. – К.: КНЕУ. – 2002. – 131 с.
5. Зосименко, Т. Концептуальні засади формування механізму управління трансакційними витратами в економіці України [Електронний ресурс] / Т. Зосименко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_38/21.htm.
6. Іваненко, В. Місце та роль місцевих податків і зборів у забезпеченні місцевого самоврядування / В. Іваненко // *Фінанси України*. – 2005. – № 4. – С. 32-34.
7. Іщенко, Я. Особливості формування та обліку трансакційних витрат [Електронний ресурс] / Я. Іщенко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Oit_apk/2009_1/10_Ishen.pdf.
8. Осовська, Г. Менеджмент організацій [Навч. посіб. (для самостійного вивчення)] / Г. Осовська, О. Осовський. – Житомир: ВНЗ «Державний агроєкологічний університет». – 2007. – 300 с.

REFERENCES

1. Vlasenko, O. (2008). *Konceptual'ni zasady upravlinnja transakcijnyh vytratamy v agrobiznesi* [Conceptual Principles of Managing Transaction Costs in Agribusiness]. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/Pav/2008_2009/12-18.pdf [in Ukrainian].
2. Vitlins'kyj, V. V. (2004). *Ryzkykologija v ekonomici ta pidpryjemnyctvi*: [Riskology in Economics and Entrepreneurship]. Kyi'v: KNEU [in Ukrainian].
3. Vorotina, V. Je., Zhalilja, Ja. A. (Eds.). (2010). *Derzhavne upravlinnja regional'nym rozvytkom Ukrai'ny* [State administration of regional development of Ukraine]. Kyi'v: NISD [in Ukrainian].
4. Greshhak, M., Kocjuba, O. (2002). *Upravlinnja vytratamy* [Cost Management]. Kyi'v: KNEU [in Ukrainian].
5. Zosymenko, T. *Konceptual'ni zasady formuvannja mehanizmu upravlinnja transakcijnyh vytratamy v ekonomici Ukrai'ny* [Conceptual principles of forming a mechanism for managing transaction costs in the economy of Ukraine]. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_38/21.htm [in Ukrainian].
6. Ivanenko, V. (2005). *Misce ta rol' miscevyh podatkov i zboriv u zabezpechenni misceвого samovrjaduvannja*

[The Place and the Role of Local Taxes and Duties in Providing Local Self-Government]/ *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 4, 32-34 [in Ukrainian].

7. Ishhenko, Ja. (2009). Osoblyvosti formuvannja ta obliku transakcijnyh vytrat [Peculiarities of formation and accounting of transaction costs]. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Oit_apk/2009_1/10_Ishen.pdf [in Ukrainian].

8. Osovs'ka, G., Osovs'kyj, O. (2007). Menedzhment organizacij [Management of Organizations]. Zhytomyr: VNZ «Derzhavnyj agroekologichnyj universytet» [in Ukrainian].

**Вуйченко Марина Анатоліївна, Василенко Олександр Петрович, Дяченко Микола Іванович.
ПРОБЛЕМА УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ В МУНИЦИПАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАНИЯХ**

На сьогоднішній день в Україні произошло багато позитивних здвигов по признанию об'єктивної необхідності становлення реального самоуправління як права і здатності територіальних общин самостійно вирішувати питання місцевого значення. Основними принципами успішного самоуправління є самостійність і фінансова незалежність, які є складовими частинами одного цілого, оскільки самостійність завжди буде лише формальною, якщо залишиться залежність в фінансовому плані. Самостійне рішення питання комплексного фінансового забезпечення економічного і соціального розвитку територій, входять в компетенцію відповідного рівня місцевого управління, означає самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням. В свою чергу, ефективне фінансове забезпечення муніципального освіти вимагає ретельного дослідження системи витрат, вивчення і аналізу структури витрат і резервів їх зменшення. Тому в контексті розвитку місцевого самоуправління в Україні питання дослідження управління витратами муніципальних освіти є дуже актуальним. Метою статті є: дослідження принципів формування ефективного механізму управління витратами муніципальних освіти; визначення завдань управління витратами в короткострочній і довгостроковій перспективі; визначення принципів, на яких повинен базуватися механізм управління витратами муніципальних освіти. Методи дослідження, що використовуються при написанні статті включають застосування загальнонаукових і емпіричних прийомів економічної науки, заснованих на системному підході. Також в роботі були використані наступні загальні методи дослідження як узагальнення і порівняння, індукція і дедукція, аналіз і синтез. Результати дослідження є виділення основних принципів формування механізму управління витратами муніципальних освіти; визначення найважливіших завдань управління витратами; розробка принципів, на яких повинен базуватися механізм управління витратами муніципальних освіти. Наукова новизна дослідження полягає в визначенні ролі людського капіталу не тільки в управлінні витратами підприємства муніципального управління, але і в процесі адаптації цієї системи в ринкових витратах. Практичне значення результатів дослідження, відображених в статті, полягає в можливостях їх використання при розробці методических матеріалів для викладання дисципліни «Муніципальний менеджмент» і інших економічних дисциплін. Також - при наступних наукових дослідженнях по проблематиці управління витратами в муніципальних освіти.

Ключевые слова: муніципальні освіти, управління витратами, система витрат, людський капітал, формування витрат.

Vuichenko Maryna A., Vasilenko Oleksandr P., Dyachenko Mykola I. THE PROBLEM OF COST MANAGEMENT IN MUNICIPALITIES

To date, there have been many positive developments in Ukraine in recognition of the objective need for the establishment of real self-government as the right and ability of territorial communities to independently solve issues of local importance. The basic principles of successful self-government are independence and financial independence, which are integral parts of one whole, since independence will always be only formal if the financial dependence remains. An independent solution to the complex financial provision of economic and social development of territories within the competence of the appropriate level of local government means the independent management of financial resources, the size of which corresponds to functions and tasks. In turn, effective financial provision of the municipal entity requires careful study of the cost system, study and analysis of the structure of costs and reserves for their reduction. Therefore, in the context of the development of local self-government in Ukraine, the issue of studying the management of expenditures of municipalities is very relevant. The purpose of the article is: the study of the principles of the formation of an effective mechanism for managing the costs of municipal entities; defining tasks of cost management in the short and long term; outlining of the principles on which the management of the expenditure of municipal entities should be based. Methods of research used in the writing of the article include the application of general scientific and empirical methods of economic science, which are based on a systematic approach. Also in this work, the following general methods of research have been used as generalization and comparison, induction and deduction, analysis and synthesis. The results of the study are the identification of the basic principles of the formation of a mechanism for managing expenditures of municipal entities; outlining of the most important tasks of cost management; development of principles on which the management of the expenditure of municipal entities should be based. The scientific novelty of the study is to determine the role of human capital not only in managing the costs of the subject of municipal management, but also in the process of adapting this system to market costs. The practical significance of the results of the research reflected in the article is the possibilities of their use in the development of teaching materials for the teaching of the discipline "Municipal Management" and other

economic disciplines. And also - with further research on the issues of cost management in municipal formations.

Key words: *municipal education, cost management, cost system, human capital, cost formation.*

Одержано 17.04.2019 р.

УДК 332.146.2

DOI:10.31339/2313-8114-2019-1(11)-76-81

Гоменюк Марина Олександрівна,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту,

Уманський національний університет садівництва

КЛАСТЕР ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розвиток економіки та збереження її конкурентоспроможності нерозривно пов'язані з розвитком інновацій. У зв'язку з цим створення механізму інноваційного розвитку економіки є пріоритетом як на державному, так і на регіональному рівні. Важливе місце в структурі цього механізму займають кластери. Метою статті є вивчення питань формування інноваційної форми територіального розвитку на основі кластерної моделі. Використовувалися аналітичні, монографічні, абстрактно-логічні методи дослідження, зокрема, використання системно-комплексного підходу до визначення напрямів розвитку території дозволяє більш ефективно використовувати специфіку факторів, ефективності та конкурентоспроможності регіонального розвитку, можливостей поєднання галузевого та територіального планування, формування більш конкурентоспроможної економічної структури регіону. У статті розглянуто питання формування інноваційної форми територіального розвитку на основі кластерної моделі. На основі теоретичного аналізу визначення поняття «кластер» запропоновано авторське бачення тлумачення цього терміну. Встановлено, що на сьогодні формування і розвиток кластерів є частиною стратегії регіонального розвитку. У ході дослідження були визначені мета, завдання та принципи кластеризації як інноваційної форми територіального розвитку. На нашу думку, метою формування кластерів є розвиток підприємницької діяльності на певній території та впровадження її інноваційних форм з метою поліпшення економічного та соціального становища територій та подальшого територіального розвитку. Окреслено переваги процесу кластеризації території. Відзначається, що масштабне і конструктивне розвиток кластерних форм територіального розвитку неможливе без активної підтримки держави, як на національному, так і на регіональному рівнях. З'ясовано, що в Україні кластерний підхід до територіального розвитку здійснюється на перших кроках. Регіональні органи влади тільки починають усвідомлювати переваги такого підходу та необхідність розробки території, що базується на кластеризації. У наступні роки інноваційні тенденції розвитку територій в Україні можуть ґрунтуватися на принципі «розумної спеціалізації». В результаті, кластерна організація територіального розвитку є найбільш перспективною формою регіонального розвитку. Поточна вимога в процесі кластеризації економіки полягає у включенні її в основу стратегічного регіонального розвитку.

Ключові слова: *кластер, територія, регіон, розвиток, інновації, спеціалізація регіону.*

ВСТУП

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної глобалізації та специфічних умов територіального розвитку України особливо актуальним є питання підвищення конкурентоспроможності регіонів за рахунок економіко-соціального реформування територій та їх спрямування на європейський вектор розвитку.

У ряді європейських країн, кластерна політика, в даний час визнана ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності регіонів та інноваційності регіонального розвитку. Оскільки кластер розглядається як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки в Європі, а Україна прямує у напрямку європейського розвитку, то й на її території доцільно активно упроваджувати роботу щодо розробки та підтримки

існуючих кластерних ініціатив.

Отже, зважаючи на вказане, питання дослідження територіального розвитку на основі кластерної системи набуває актуалізації і потребує подальших теоретико-методичних розвідок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання формування кластерів та визначення їх впливу на економіку держави і регіонів висвітлено у працях багатьох зарубіжних та українських вчених. Зокрема, у працях: С. Ketels [2], М. Enright [3], G. Lindqvist [2], М. Porter [1], О. Solvell [2] висвітлено питання формування регіональних кластерів; вчені О. Варяниченко [4], Р. Глушаниця [7], Л. Левковська [13] досліджували вплив кластерів на розвиток регіонів; науковці В. Жеруха [6], І. Косач [5], О. Кузьмін [6] вивчали питання функціонування кластерів в умовах сучасних економічних відносин; Г. Андрощук [15], В. Геєць [16], І. Жилиєв [15], Б. Чижевський [15],